

A BRÜSSZEL IIA RENDELET ÁTDOLGOZÁSÁNAK FŐ IRÁNYAI

KURUCZ Mária

vezető-kormányfőtanácsos (Igazságügyi Minisztérium)

Határon átnyúló szülői felelősségi ügyekben a 2022. augusztus 1-jét követően indult eljárásokban az EU tagállamaiban új szabályozást kell alkalmazni a joghatóságra, a más tagállambeli határozatok elismerésére és végrehajtására, változnak továbbá a jogellenes gyermekelviteli ügyekre vonatkozó rendelkezések és a gyermekvédelmi hatóságok együttműködésének keretei is. A házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2003. november 27-i 2201/2003/EK tanácsi rendelet (a továbbiakban: Brüsszel IIa rendelet) átdolgozása vezetett el egy új rendelet, a *házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről szóló, 2019. június 25-i (EU) 2019/1111 tanácsi rendelet* (a továbbiakban: Brüsszel IIb rendelet) elfogadásához. Ez a cikk kívánja bemutatni, hogy az uniós jogalkotó milyen koncepcionális kérdésekben tartotta szükségesnek a korábbi uniós szabályozás újragondolását és milyen irányokban történt elmozdulás.

A Brüsszel IIa rendelet átdolgozása során két kiemelt cél figyelhető meg: egyrészt a tagállamok közötti együttműködés elmélyítése, másrészt a gyermekek legfőbb érdekének hangsúlyosabb érvényre juttatása.

Az előbbi célt szolgálta a más tagállambeli szülői felelősségi határozatok elismerésével és végrehajtásával kapcsolatban a végrehajthatóvá nyilvánítási (ún. *exequatur*) eljárás általános eltörlése. Ezáltal egy másik tagállamban hozott szülői felelősségi határozat minden közbenső eljárás nélkül végrehajtható (Magyarországon végrehajtási lap rögtön kiállítható), vagyis e határozatokat úgy kell kezelni, mint a hasonló belföldi határozatokat. A Brüsszel IIa rendelet ilyen irányú módosítása senkit sem érhetett meglepetésként, hiszen az EU-ban több évtizede hangoztatott cél, hogy az *exequatur* fokozatos, minden jogterületre kiterjedő eltörlésével valósuljon meg az ítéletek szabad áramlása és ezáltal jöjjön létre az egységes igazságügyi térség. Az *exequatur* eltörlése a szülői felelősségi határozatok tekintetében a Brüsszel IIb rendelettel megvalósult: „Egy a szülői felelősségi ügyben valamely tagállamban hozott

határozat, amely az adott tagállamban végrehajtható, egy másik tagállamban is végrehajtható, anélkül, hogy azt végrehajthatóvá kellene nyilvánítani.”¹ A korábban az *exequatúr* eljárásban vizsgált megtagadási okok ugyanakkor továbbra is felhozhatók és eredményezhetik egy másik tagállambeli határozat elismerésének és végrehajtásának a megtagadását,² csak éppen erre már nem egy közbenső eljárásban, hanem magában a végrehajtási eljárásban kerülhet sor, ha a kötelezett ilyen jellegű kérelmet terjeszt elő.

A Brüsszel IIb rendelet valamennyi egyéb, koncepcionális jellegű módosítása a másik célt, a gyermekek legfőbb érdekének hangsúlyosabb érvényesülését szolgálta. A rendelet végrehajtásához szükséges hazai jogalkotás során lehetőség nyílt a kapcsolódó magyar jogszabályok hasonló szempontból történő vizsgálatára is, ami különböző jogszabály-módosításokat eredményezett.

A gyermekek érdekének érvényesülésével kapcsolatos célok közül jogpolitikai szempontból a legnagyobb hangsúlyt a gyermekek véleménynyilvánításhoz való jogának megerősítése kapta. A Brüsszel IIa rendelet a gyermek véleménynyilvánítási jogának biztosítását csak jogellenes gyermekelviteli ügyekre nézve írta elő,³ illetve a más tagállambeli szülői felelősségi határozatok elismerésének megtagadási okai között nevesíti: ha – a sürgős eseteket kivéve – a határozatot úgy hozták meg, hogy nem adtak lehetőséget a gyermek meghallgatására, megsértve ezzel az elismerés helye szerinti tagállam eljárási alapelveit, az elismerésnek nincs helye.⁴ Ehhez képest a Brüsszel IIb rendelet egy önálló cikkben általános jelleggel kinyilvánítja, hogy a tagállamok bíróságainak joghatóságuk gyakorlásakor a nemzeti joggal és eljárásokkal összhangban biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek valódi és tényleges lehetőséget kapjon arra, hogy az eljárás alatt akár közvetlenül, akár képviselőkön vagy megfelelő szerven keresztül szabadon kifejezhesse véleményét és azt a gyermek korára és érettségi fokára figyelemmel kellően tekintetbe kell venni.⁵ E rendelkezés tulajdonképpen a *Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény* (kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény) 12. cikkét veszi alapul; az egységes uniós szabályt a rendelet hatálya alá tartozó határon átnyúló szülői felelősségi ügyekben általános jelleggel alkalmazni kell az EU-ban. E közös szabályra tekintettel a más tagállambeli határozat elismerésének megtagadásánál immár nem az elismerés helye szerinti tagállam eljárási alapelveinek megsértését kell vizsgálni, hanem az elismerés megtagadására akkor kerülhet sor, ha a véleménynyilvánítás lehetőségét nem biztosították az uniós szabálynak megfelelően. A Brüsszel IIb rendelet uniós szinten határozza meg azt is, hogy mely két esetben lehet eltekinteni a gyermek véleménynyilvánítási jogának biztosításától.⁶ Erre egyrészt akkor kerülhet sor, ha az eljárás kizárólag a gyermek vagyónát érintette és a meghallgatási lehetőség biztosítása nem volt szükséges, másrészt, ha nyomós indokok támasztották alá a meghallgatás mellőzését, figyelembe

¹ Brüsszel IIb rendelet 34. cikk (1) bekezdés.

² Brüsszel IIb rendelet 39. cikk.

³ Brüsszel IIa rendelet 11. cikk (2) bekezdés.

⁴ Brüsszel IIa rendelet 23. cikk b) pont.

⁵ Brüsszel IIb rendelet 21. cikk.

⁶ Brüsszel IIb rendelet 39. cikk (2) bekezdés.

véve különösen az ügy sürgősségét. Amennyiben a gyermek számára a véleménynyilvánítási lehetőséget egyéb esetekben nem biztosították (pl. a szülők egyezségére tekintettel nem tartották szükségesnek a gyermek számára a véleménynyilvánítás lehetőségét), a határozat elismerése és végrehajtása utóbb másik tagállamban megtagadható. Annak elkerülése érdekében, hogy magyar szülői felelősségi határozatok elismerését ezen okból megtagadják, sor került a *Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény* (Ptk.), illetve a *gyermek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény* (Gyvtv.) módosítására.⁷ e módosítások a bíróságok és a gyámhatóságok számára általános értesítési kötelezettséget vezetnek be az ítéltképesége birtokában lévő gyermek részére a véleménynyilvánítás lehetőségéről.

Szintén a gyermek érdekének biztosítása húzódik meg azon új uniós rendelkezés hátterében, amely kivételes esetekben lehetőséget biztosít más tagállambeli szülői felelősségi határozat végrehajtásának felfüggesztésére vagy megtagadására.⁸ Eszerint kivételesen kérhető a végrehajtás felfüggesztése, amennyiben a végrehajtás a gyermek számára a testi vagy lelki károsodás súlyos kockázatával járna a körülményeknek a határozat meghozatala óta bekövetkezett jelentős megváltozására tekintettel, vagy azóta felmerült ideiglenes akadályokból kifolyólag. Ha a testi vagy lelki károsodás kockázata pedig tartósan fennáll, a végrehajtás kérelemre megtagadható.

Hasonló indokból került sor Magyarországon a *polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény* (Pp.) módosítására.⁹ A Brüsszel IIb rendelet által inspirálva, a gyermek érdekének védelme céljából lehetőség van immár a magyar bíróság által a jogellenesen Magyarországra hozott gyermek visszavitelét elrendelő határozatokkal kapcsolatban végrehajtás megszüntetésére irányuló pert indítani, ha a határozat végrehajtása a gyermek számára tartósan a testi vagy lelki károsodás súlyos kockázatával járna a határozat meghozatala után felmerült akadályokból kifolyólag vagy a körülmények jelentős megváltozása folytán.

A gyermek érdekeinek védelme jelenik meg a jogellenes gyermekelviteli eljárásokkal kapcsolatos fontos újításban, az ideiglenes (védelmi) intézkedések meghozatalának lehetőségében is. Amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy a gyermek visszavitelének elrendelése esetén fennállhat a *Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában, 1980. október 25-én kelt egyezmény* (kihirdette az 1986. évi 14. tvr.) 13. cikk első bekezdésének b) pontjában említett testi vagy lelki károsodás súlyos kockázata, a bíróság a gyermek védelme érdekében ideiglenes (védelmi) intézkedéseket hozhat, amelyek a másik tagállamban végrehajthatók. A sürgősséggel lefolytatott, csak korlátozott bizonyítást lehetővé tevő gyermekelviteli eljárásban a bíróság gyakran kerülhet olyan helyzetbe, hogy ugyan a gyermekelviteli jogellenessége bizonyított, és megtagadásnak nincs helye, a bíróságban kétségek maradnak azt illetően, hogy a visszavitt követően a gyermek biztonságos körülmények közé kerül-e (lakhatása, megélhetése biztosított lesz-e, nem fenyegeti-e családon belüli erőszak). A jogellenes gyermekelviteli eljárásokat Magyarországon szabályozó, a szü-

⁷ Ptk. 4:171. § (4) bekezdés; Gyvtv. 128. § (1) bekezdés.

⁸ Brüsszel IIb rendelet 56. cikk (4)–(6) bekezdés.

⁹ Pp. 528. § (3) bek.

lői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. tv. (NemzSzülFelTv.) a gyermek érdekében lehetővé teszi a rendelet által bevezetett ideiglenes (védelmi) intézkedés meghozatalát a rendelet hatálya alá nem tartozó, EU-n kívüli ügyekben is és példálózó felsorolást ad arra nézve, hogy milyen típusú intézkedések rendelhetők el.¹⁰ Amennyiben az ideiglenes (védelmi) intézkedés Magyarországon végrehajtható (pl. pénzösszeg ügyvédi letétbe helyezése) és a végrehajtást kérő a védelmi intézkedésben foglalt kötelezettséget nem teljesíti, a gyermek átadására irányuló végrehajtás nem rendelhető el.¹¹

A fenti, a gyermekek érdekében védelmét szolgáló módosítások már az Európai Bizottság eredeti javaslatában is szerepeltek, és azokkal valamennyi tagállam egyetértett. A gyakorlati tapasztalatok ugyanis azt mutatták, hogy gyermekek sorsát meghatározó döntések meghozatalánál szükség esetén, a gyermekek érdekében, biztosítani kell a főszabálytól való eltérés lehetőségét. Ezzel a jogbiztonságot és kiszámíthatóságot szolgáló „szikár” nemzetközi magánjogi szabályozás kétségtelenül elmozdult az inkább a családjogra jellemző, a bírói mérlegelésnek nagyobb teret engedő szabályozás irányába. A következő évek joggyakorlata mutatja majd meg, hogy az új rendelet alapján valóban a gyermekek legfőbb érdekét szolgáló megoldások születnek majd vagy beigazolódik az a félelem, hogy az új lehetőségek, kivételek az eljárások elhúzódsát eredményezik majd.

¹⁰ NemzSzülFelTv. 18. § (2) bek.

¹¹ NemzSzülFelTv. 22. § (2) bek.